

ÇOCUKLUK

GRACILIANO RAMOS

VakıfBank Kültür Yayınları: 0154
Edebiyat: 039

ÇOCUKLUK
GRACILIANO RAMOS

Özgün adı
Infância, 1945

Türkçesi
İpek Manavbaşı

Proje Editörü
Adnan Özer

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Adnan Özer

Son Okuma
Hande Kayhan

VakıfBank Kültür Yayınları

Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-7447-64-5

Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Ajans aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

*The Estate of Graciliano Ramos, 1945.
"The Literarische Agentur Mertin Inh.
Nicole Witt e. K. Frankfurt am Main,
Germany."*

Baskı

Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Haziran 2022

ÇOCUKLUK

GRACILIANO RAMOS

TÜRKÇESİ
İPEK MANAVBAŞI

GRACILIANO RAMOS (1892-1953)

20. yüzyılın önemli Brezilyalı yazarlarından ve edebî bir akım olan “regionalism” (bölgeselcilik) hareketinin önde gelen temsilcilerinden biridir. 1938’de yayımlanan ve Brezilya’daki yoksulluğu, insanları tehdit eden boyutlarıyla gözler önüne serdiği *Vidas sêcas* adlı romanıyla dünyaca tanınan bir yazara dönüşmüştür. İnsanın dünyayla kurduğu ilişkide dürtüleri nedeniyle içine düştüğü çelişkili durumlar, Ramos’un eserlerinde işlediği temel konudur.

Graciliano Ramos, çocukluğunu kuzeydoğu Brezilya’nın birçok şehrinde yoksulluk ve kuraklık gibi zor koşullar altında yaşar. Liseden sonra gazeteci olarak çalıştığı Rio de Janeiro’ya gider. 1915’te babasıyla birlikte yaşamak için Palmeira dos Índios’a gider ve 1927’de burada belediye başkanı seçilir. 1933’te ilk kitabı *Caetés*’i yayımlar. Birkaç yıl sonra hiçbir zaman açıklığa kavuşturulmamış bir suçlamayla hapse atılır. Hapishane deneyimini oldukça yalın ve keskin bir dille *Memórias do Cárcere*’de okuyucu ile paylaşır. Ramos 60 yaşındayken vefat etmiştir.

İPEK MANAVBAŞI

1972’de İstanbul’da doğdu. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. Türk Hava Yolları’nda idari görevlerde bulundu. Brezilya Eğitim Bakanlığı Portekizce Dili İleri Düzey Yetkinlik Sertifikası olan Manavbaşı 2011’den beri Portekizce-Türkçe çevirmenliği yapmaktadır. Başlıca çevirileri: Adriana Lisboa, *Kelebeklerin Yazı*; João Amaral, *Filin Yolculuğu*; Gonçalo M. Tavares, *Beyefendiler*, *Joseph Walser’in Makinesi ve Bir Adam*; Klaus Klump; *Teknik Çağında Dua Etmeyi Öğrenmek*; Jorge Amado, *Top ve Kaleci*, *Kızıl Tarlalar*, *Jubiaba*.

İÇİNDEKİLER

Kronoloji	7
Önsöz	11
Bulutlar	15
Sabah	27
Yaz	33
Bir Kemer	39
Sarhoşluk	45
Kasabaya Varış	51
Kasaba	57
Yeni Hayat	65
Peder João Inacio	71
Dünyanın Sonu	79
Şeytan Jose	85
José Da Luz	93
Okuma	101
Okul	107
Dona Maria	113
Macaubas Baronu	121
Büyükbabam	127
Körlük	135
Chico Brabo	143
Jose Leonardo	149
Gayrimeşru Ablam	153
Antonio Vale	161
Taşınma	165
Adelaide	169
Yeni Bir Öğretmen	177
Gökbilimciler	181

Samuel Smiles	187
Fernando	193
Jeronimo Barreto	199
Venta-Romba	207
Mario Venâncio	215
Mutsuz Çocuk	221
Laura	227
Sonsöz	235
Bibliyografya	247

KRONOLOJİ

1892 27 Ekim'de Quebrangulo, Alagoas'da doğar.

1895 Babası Sebastião Ramos, Pernambuco kırsalındaki Buique'de, Pintadinho Çiftliği'ni satın alır ve ailesiyle birlikte oraya taşınır. Kuraklık yüzünden verim elde edemez, sonunda kasabada bir dükkân açar.

1898 İlk yazma denemeleri

1899 Aile Viçosa, Alagoas'a taşınır.

1904 Öğrenim gördüğü okulun dergisi *O Dilúculo*'da *Küçük Dilenci* adlı masalı yayımlanır.

1905 Quinze de Março Koleji'nde öğrenim görmek için Maceió'ya taşınır.

1906 Yalnızca iki sayısı çıkan *Echo Viçosense* dergisinde yazar.

Rio de Janeiro'da çıkan *O Malho* adlı dergide Feliciano de Olivença takma ismiyle soneleri yayımlanır.

1909 *Jornal de Alagoas*'a katkıda bulunmaya başlar, *Kuşkucu* adlı sonesini Almeida Cunha adıyla yayımlar. Bu dergide, çeşitli takma isimlerle birçok metin yayımlar.

1910-1914 Babasının Palmeira dos Índios'daki dükkânıyla ilgilenir.

1914 16 Ağustos günü Palmeira dos Índios'dan ayrılır, 27 Ağustos günü arkadaşı Joaquim Pinto da Mota Filho ile birlikte Rio de Janeiro'ya giden *Itassuce* gemisine biner. Düzeltmen olarak *Correio da Manha*'ya girer. Bir yandan da *A Tarde* ve *O Seculo* adlı dergilerde çalışmaktadır. Bunun yanı sıra *Paraíba do Sul* ve *O Jor-*

nal de Alagoas dergilerine de katkıda bulunmaktadır. (Bu dergilerde çıkan metinler ölümünden sonra *Çarpık Satırlar* adlı eserde toplanmıştır.)

1915 Aceleyle Palmeira dos Indios'a döner. Kardeşleri Otacilio, Leonor ve Clodoaldo ve kuzeni Heleno, hıyarcıklı veba salgınına kurban gitmiştir.

Maria Augusta de Barros ile evlenir, dört çocukları olur: Márcio, Júnio, Múcio ve Maria Augusta.

1917 Kumaş mağazası A Sincera'yı devralır.

1920 Maria Augusta doğuma bağlı komplikasyonlar sebebiyle ölür.

1921 Haftalık yayın *O Indio*'da J. Calisto Anastacio Anacleto ve Lambda takma isimleriyle yazıları yayımlanır.

1925 *Caetés*'e başlar, eser 1928'de tamamlanır, ancak 1930'a dek birçok kez düzeltilir.

1927 Palmeira dos Indios Belediye Başkanı seçilir.

1928 Belediye başkanlığı görevine başlar.

Heloisa Leite de Medeiros'la evlenir, dört çocukları olur: Ricardo, Roberto, Luiza ve Clara.

1929 Alagoas valisine belediye hesapları raporu gönderir. Rapor, edebi niteliğinden ötürü editör Augusto Schmidt'in eline geçer. Schmidt, yayımlayabilecekleri başka yazıları olup olmadığını öğrenmek için Graciliano'yu arar.

1930 *Jornal de Alagoas*'da makaleleri yayımlanır.

10 Nisan'da belediye başkanlığı görevinden ayrılır.

Mayıs ayında, ailesiyle birlikte Imprensa Oficial de Alagoas'ın direktörlüğüne getirildiği Maceió'ya taşınır.

1931 Direktörlük görevinden ayrılır.

1932 *S. Bernardo*'nun ilk bölümlerini yazar.

1933 *Caetés* basılır.

Izdırıp'a başlar.

Eyalet Eğitim Sekreterliği'ne eşdeğer bir görev olan Alagoas Halk Eğitim Müdürlüğü'ne atanır.

1934 *S.Bernardo* yayımlanır.

1936 Mart ayında Maceió'da tutuklanır ve Rio de Janeiro'ya getirilir.

Izdırap yayımlanır.

1937 Rio de Janeiro'da salıverilir.

Eğitim Bakanlığı Çocuk Edebiyatı ödülünü kazanan *Çıplak Çocukların Toprağı*'ni yazar.

1938 *Kurak Hayatlar* yayımlanır.

1939 Rio de Janeiro Ortaöğretim Kurumları Federal Müfettişliği'ne atanır.

1940 Kuzey Amerikalı Booker Washington'ın eseri *Bir Zencinin Anıları*'ni çevirir.

1942 Rachel de Queiroz, José Lins do Rego, Jorge Amado ve Anibal Machado'nun iş birliğiyle yazılan *Brandão Aşk ve Deniz*in Arasında adlı roman yayımlanır. Romanda Graciliano Ramos'a ait bölüm "Mário" adını taşımaktadır.

1944 *Alexandre'in Hikâyeleri* yayımlanır.

1945 *Çocukluk* yayımlanır.

İki Parmak yayımlanır.

Brezilya Komünist Partisi'ne üye olur.

1946 *Tamamlanmamış Hikâyeler* yayımlanır.

1947 *Uykusuzluk* yayımlanır.

1950 *Albert Camus'nün Veba* romanını çevirir.

1951 Brezilya Yazarlar Birliği'nin başkanı olur.

1952 Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Fransa ve Portekiz'e seyahat eder.

1953 20 Nisan'da Rio de Janeiro'da ölür.

Ölümünden sonra *Hapishane Anıları* yayımlanır.

1954 *Seyahat* yayımlanır.

1962 *Çarpık Satırlar ve Alagoas'da Yaşayanlar* yayımlanır.

Kurak Hayatlar, çağdaş Brezilya edebiyatını temsil eden kitap olarak William Faulkner Vakfı Ödülü'nü alır.

1980 Heloisa Ramos; el yazmalarını, kişisel belgeleri, yazışmaları, fotoğrafları, çevirileri ve bazı kitapları içeren Graciliano Ramos Arşivini, São Paulo Üniversitesi Brezilya Araştırmaları Enstitüsü'ne bağışlar.

Mektuplar yayımlanır.

1992 *Helois'a Aşk Mektupları* yayımlanır.

ÖNSÖZ

Brezilya edebiyatında 1930’lu yıllar tarihî bir dönüm noktasıydı. Yazarlar sosyal meselelere ve sorunlara daha çok ilgi gösteriyorlardı. Ateşli milliyetçi eğilimin yanı sıra yine bir o kadar keskin toplumcu eğilimler ve “bölgeselcilik” (*regionalismo*) olarak adlandırılan bir akım ortaya çıkmıştı. Bölgeselcilik, yöresinin karakterini edebiyatta ifade etme fikrine dayanıyordu. Bölgeselci roman, yöresel malzemeyi kullanıyor ancak önceki gibi kırsal manzara ve geleneklerin banal tasvirinden uzak duruyordu.

İlk romanını 1933 yılında yayınlayan Graciliano Ramos, Brezilyalı edebiyat eleştirmenleri tarafından kuzeydoğu bölgeselciliğinin en büyük isimlerinden biri olarak kabul edilir ve yine onlara göre yazar, en büyük Brezilyalı romancılar arasındadır.

Brezilya’da çocuk ve gençlik edebiyatı 18. yüzyılın sonunda Portekiz edebiyatındaki örneklerin taklidiyle başladı. Millî edebiyat dönemi ve entelektüalizm, gelenekçilik, sosyal gerçekçi bölgeselcilik akımlarıyla etkileşimli olarak sürdü, gelişti. Arada ahlakçı, dinî eğilimler hep oldu. 1926 yılında Recife’de düzenlenen edebiyat kongresinde sosyal gerçekçi bölgeselcilik, edebiyattaki hâkimiyetini göstermiş oluyordu. Kongreyi düzenleyenlerden Gilberto Freire, Jose Lins do Rego ve Jose Americo de Almeida çocuk ve gençler için yazıyorlardı. Graciliano Ramos bu kuşağın takipçisidir.

Graciliano Ramos’un doğum yeri olan Alagoas, Quebrangulo’nun içinde bulunduğu kıraç kuzeydoğu Brezilya taşrası

sertao olarak adlandırılır ve sakinlerine de *sertanejo* denir. Ramos, 1947 yılında yayınlanan *Infância* [Çocukluk] adlı romanında, çocukluğunun *sertanejo* evreni ile olan ilişkilerini ve eğitiminin ilk yıllarını konu edinmektedir. Bu da esere, biyografik bir özellik ve anı edebiyatı havası vermiştir... İnsanların yaşlandıkça uzak geçmiş çok daha iyi hatırladıkları söylenir. Graciliano Ramos da 50 yaşını devirdiğinde o uzak geçmişe gitti. Hafızası öyle berrakti ki en küçük ayrıntıları bile o günkü gibi zihninde seyredebiliyordu: Evlerindeki kumaşlar –hem de tüm renkleri ve desenleriyle annesinin astığı çamaşırlar, dedesinin ıvır zıvır türünden getirdiği tüm şeyler, toz toprak ve sinekler... Çocukluğuna dair 15 çocuklu taşra orta sınıfından bir ailedeki çocukluğuna dair ne varsa gözünde canlanıyordu.

Bir anı roman ya da kısa öyküler seti olarak okunabilecek *Çocukluk*, bir çocuğun günlük hayatın içinde bazen dâhil olduğu bazen de şahit olduğu ilişkilerle buluş çağına kadarki gelişimini gözler önüne serer. O gelişimde acı ve ızdıraplı deneyimlerle aslında bir kişilik inşası vardır.

Romanın sayfaları boyunca çocuk, sert bir hayatla başa çıkmayı öğrenirken genel olarak bir öğrenme ve içsel olgunlaşma sürecinden geçer. O esnada okumanın keşfi gelir, olanca zevki ve büyüğü içinde... Kitapta bir yandan çocuğun harflerle ilk teması anlatılır: Örgün ve temel eğitimde esas olan harflerin öğrenilmesi ve onlarla heceler oluşturulması. Çocuk bu noktada büyük bir sıkıntı çeker. *Çocukluk*, okumayı sökmeye yaşanan sıkıntıdan edebiyatla büyülenmeye varan çok çarpıcı bir hikâyeyi anlatıyor.

Graciliano Ramos bu eserini Brezilya Eğitim Bakanlığı'nda çalıştığı dönemde kaleme aldı. Her yaştan okura hitap etmesiyle harika bir geçiş edebiyatı örneği vermiş oluyordu. *Çocukluk*'un gençlere edebiyatı sevdirecek romanlardan biri olduğu muhak-

kak. Elinizdeki eser ayrıca doğal ve yaratıcı yazmak isteyen tüm genç yazar adayları tarafından da mutlaka okunması gereken bir kitap.

Adnan Özer
Mayıs 2022
İstanbul

BULUTLAR

Hafızamda saklı kalan ilk görüntü, bir kapının arkasından gördüğüm, *pitombalarla*¹ dolu porselen kâse. Nerede, ne zaman gördüğümü tamamen unutmuşum. Hatta bu uzak olgunun bir parçası, sonra gelen bir başkasını tetiklemiyor olsaydı, onun bir rüya olduğunu düşünürdüm. Belki kâseyi iyi hatırlamıyorum, belki de parlak ve narin hayal sadece ben onu insanlara anlattığım için hayatta kalıyor. Böylece tuhaf bir ev eşyasının anısını değil de varlığını doğrulayan kişilerin, onun şeklinde ve içeriğinde yaptığı düzeltmeler sayesinde oluşmuş bir reproduksiyonunu saklıyorum. Her neyse, bu hayalet gerçekten varolmuş olmalı. O aralar bana pitombaları öğretmişlerdi de ben bütün yuvarlak cisimleri tanımlamakta, onlardan yararlanır olmuştum. Sonradan genelleme yapmanın hata olduğunu anlattılar ki bu da hiç hoşuma gitmedi.

Beni saran kalın bulutlarda beliren ikinci bir açıklık: birçok yüzün farkına vardım, anlamsız sözcükler duydum. Kaç yaşındaydım? Annemin anlattıklarına göre iki ya da üç. Geçmişteki bir saati ya da birkaç dakikayı hatırlayabilmem o zamanlar kafamın çok iyi çalıştığı anlamına gelmiyor. Aksine, hatırladığım kadarıyla hayli sıradan bir zekâya sahiptim. Hele daha sonraları iyiden iyiye kıt zekâlı oldum. Ama o uzak geçmişteki bir saati, birkaç dakikayı kusursuzca hatırlıyorum.

1. Pitomba: Güney Amerika'ya özgü ekşi-tatlı lezzette, kahverengimsi yuvarlak meyve, -çn.

Kendimi kirli duvarlı, dev bir salonda buldum. Elbette salon aslında benim sandığım kadar büyük değildi; daha sonraları birçok benzerini gördüm, ufacıktılar. Her neyse, o zamanlar gözüme kocaman görünmüştü. Salon bir avluya açılıyordu, avlu da kocamandı ve devamında kocaman ağaçlar vardı, dalları pitombalarla yüklü. Sonradan birileri bana bunların pitomba değil, portakal olduğunu söyledi. Portakal, bildiğimiz sıradan portakal. Bu düzeltme hiç hoşuma gitmedi.

Salon insanlarla dolu. Siyah masasının ardındaki uzun sakallı bir ihtiyarın yönetiminde, sıralarda oturan, ellerinde sayfalar tutan çocuklar bas bas bağıryorlar:

“*b* ile *a*: *ba*”

“*b* ile *e*: *be*”

Böyle uzayıp gidiyor, u'ya kadar. Kırsaldaki ilkokullarda birçok heceleme şarkısı duymuştum. Hiçbiri, buna benzemiyordu. Tekdüze ezgi, harfler ve pitombalar beni salonun, ağaçların – portakal ağaçlarından bugünlere gelmiş– sıraların, masanın, öğretmenin ve öğrencilerin varolduğuna ikna ediyor. Her biri kâsedan çok daha berrak. Sakallının yanında gelecekteki üvey ablamın hatlarına sahip bir kız, elinde bir sayfayla dikilmiş sızlanıyor:

“A, B, C, D, E”

Aniden kendimi uzakta, bir evin derinliklerinde buldum. Oraya nasıl, kim tarafından getirilmişim belli değil. Tam çıkarmadığım iki ya da üç şekil arka bahçeye, ıslak kırmızı toprağa indiler; biri yerde derin bir iz bırakarak kaydı. Bana da inmemi söylediler. Karşı koydum. Beni yerden ayıran basamak ayaklarım için fazla yüksekti. Beni taşıdılar, kırmızı killi toprağa ayak basmadan, kucaktayken uyuyakaldım. Bir tür mutfakta uyan-dım; alçak hasır tavanın altında, beyaz gömlek giymiş adamlar-